

Marsel Švob
**Dečiji krstaški pohod
i druga proza**

Preveo

DEJAN ACOVIĆ

Prolog

Pesnik Heronda, koji je živeo na ostrvu Kosu za vreme dobrog kralja Ptolemaja, posla mi iz donjeg sveta prozračnu sen žene koju je na ovom svetu voleo. I moja se soba ispuni izmirnom; i laki lahor rashladi mi grudi. I moje srce postade podobit srcima upokojenih: zaboravih na sadašnji život.

Voljena sen istrese iz nabora svoje tunike sir sa Sicilije, korpicu smokava, amforicu vina crnog i malog cvrčka od zlata. Namah osetih želju da pišem mime i moje nozdrve zagolica miris masne nove vune i tmasiti miris kuhinja u Agrigentu i opori miris riblje pijace u Sirakuzi. Blistavim ulicama grada stupali su kuvari visoko podignuta čela, i sviračice na fruli slatkih grla, i podvodačice sa naglašenim jagodicama na obrazu, i trgovci robljem do guše u zlatu. Po senovitim pašnjacima klizili su pastiri i zviždukali, noseći tršćane štapove koji su se caklili povošteni, i mlekarice su stupale ovenčane cvećem mrke boje.

Ali voljena sen ne sačeka moje stihove. Okrete glavu u noći i istrese iz nabora svoje tunike jedno zlatno ogledalo, nešto zrelog maka, kitu ljiljana, i pruži mi trstiku koja raste na obalama Lete. Smesta osetih želju za mudrošću i za poznanjem ovozemaljskih stvari. Ugledah u ogledalu drhtavu i prozirnu prikazu svirala i pehara i fri-

gijskih kapa i krepku viziju zaobljenih usana i otkri mi se skriveni smisao predmeta. Nadnesoh se na mak, zagri-zoh ljiljan, i moje srce bi očišćeno od zaborava, i moja duša oseti sen rukom, voljna da siđe k Tenaru.

Lagana i prozirna sen vodila me je preko tamnog rastinja donjeg sveta gde su se naša stopala doticala šafranovog cveta. I tu ja zažalih za ostrvima u purpu-ru, žalima sicilijanskim išpartanim morskom travom i belom svetlošću sunca. I voljena sen pojmi moju želju. Ona dodirnu moje oči svojom senovitom rukom i ja ugledah Dafnida i Hloju kako se uspinju ka poljima Lezba. I ja osetih njihovu bol što moraju da kušaju u zemaljskoj noći gorčinu njihovog drugog života. I Dobra Boginja dade grančicu lovora Dafnidu a Hloji grančicu zelene ive. Smesta upoznah mir biljaka i ra-dost nepomičnih stabljika.

Stoga pesniku Herondi šaljem nove mime namiri-sane mirisom žena sa Kosa i mirisom bledog cveća iz donjeg sveta i mirisom biljaka džigljavih i divljih sa zemlje. Tako je htela ova prozirna sen iz donjeg sveta.

Mim prvi: Kuvar

Noseći tako zlatnog ugora a u drugoj ruci moj kuh-injski nož sa velikim sečivom, vraćam se iz luke našoj kući. Ugor je visio okačen o škrge na tezgi jednog tr-govca blistave kose, namirisane uljem sa primorja. Sa deset drahmi kupovao sam ovog jutra na ribljoj pijaci: osim ugora bilo je još samo malenih iveraka, poslabih jegulja i sardina koje čovek ne bi dao hoplitima na be-demima. Ipak, da ga rasporim; uvija se k'o remen na

kožnom biću; potom ću ga u salamuru pa da naredim deci što pale vatru da nameste ramlje.

Daj ćumur! Piri u žeravicu; od topole je, njene iskrice neće vam napraviti krmelje. Vidi, glava vam je k'o mehur ovog ugora: da ga metnem na zemlju? Daj mi korpicu. Idite do đavola! Ova žalfija ne valja ništa, Glaukone: nabiću ti je u usta kad budeš visio na krstu. Pući ćete k'o drob krmače što se naždrala zamašćenog brašna! Alke! Kuke ovamo! A ti što ližeš avan do samog dna od juče ne donese istucan češnjak! Nek' te tučak umlati dok ne umukneš! Ovaj ugor ima sjajno meso. Ješće ga prefinjeni gozbenici: Aristip, koji dolazi ovenčan ružama, Hila, čije su sandale posute rumenim prahom, i moj gospodar Parnej sa kopčom od kovanog zlata. Znam da će zapljeskati kada ga probaju i da će mi dopustiti da se odmorim, naslonjen na dovratnik, posmatrajući gipke noge igračica i kitaristkinja.

Mim drugi: Drvena lastavica

Otvori nam! Dete, dete, otvori nam! To su mladunci drvene lastavice. Ona je oslikana, glava crvena a krila plava. Znamo da prave lastavice nisu takve; eno jedne što još od Filomele krstari nebom; ali naša je drvena. Dete! Otvori nam, otvori nam! Dete!

Evo nas desetoro, dvadesetoro i tridesetoro što nosimo oslikanu lastavicu da vam objavimo povratak proleća. Nema još cveća, ali primite ove grančice plave i crvene. Znamo da kuvate punjene škembiće, blitvu u medu; a vaš je rob juče kupio puhaće koje ćete staviti u sirup od šećera. Neka vama vaše gozbe; mi

tražimo malo. Pečenih oraha! Pečenih oraha! Dete, daj nam oraha! Daj nam oraha, dete!

Lastavica ima crvenu glavu kao nova zora i plava krila kao nebo novoga meseca. Radujte se! Portici će pružiti svežinu a drveće će ocrtati svoje senke na livadama. Naša vam lastavica obećava puno vina i ulja. Sipajte prošlogodišnje ulje u naše krčage i vino u naše amfore; jer – čuj, dete – lastavica kaže da želi da ih kuša! Sipajte vino i ulje našoj lastavici od drveta!

I vi ste možda nekada, kad ste bili deca, nosili lastavicu kao mi. Ona daje znak da se toga seća. Ne ostavljajte nas pred vašim vratima dok se ne popale baklje s večeri. Dajte nam voća i sira. Budete li velikodušni, odosmo do sledećih vrata gde stanuje tvrdica sa jarkim veđama. Lastavica će od njega zatražiti njegov tanjir zečetine divlje, njegov zlačani kolač sa voćem, njegove pečene drozdove, a mi ćemo ga moliti da nam baci neku paru. On će podići veđe i odmahnuće glavom. Mi ćemo naučiti našu lastavicu jednu pesmu kojoj ćete se smeјati. Jer ona će zvižducati gradom pripovest o ženi tvrdice sa jarkim veđama.

Mim treći: Lažna prodavačica

Daću da te išibaju, da, išibaju šibljikom. Koža će ti biti isprskana k'o doјilјin kaput. Robovi, vod'te je; udrite prvo u stomak; vratite mi je 'vamo spljeskanu k'o iverka a zatim raspalite po grbači! Slušaj je! Znaš li šta govoriš? Ne prestaješ, nesrećnice?

A šta sam uradila pa sam potkazana sikofantima?

To je jedna mačka što nije hitra; ona hoće lagano da vari i da leškari ugodno. Robovi, trpajte ovu ribu u korpe. Zašto prodaješ paklare kad je magistrat to zabranio?

Nisam znala za tu zabranu.

Nije li glasnik to javno objavio, naređujući: Tišina!

Nisam razumela to: Tišina!

Pa ti se, obešenjačino, podsmevaš zapovedima grada. Ova žena pokazuje aspiracije ka tiraniji. Kožu joj ogulite jer vidim da ne ustupa ni samom Pisistratu. A, a! Žena si skroz. Vidi, vidi. Bez sumnje evo prodavačice jedne nove vrste. Je l' te samo riba zanima ili i kupci? Svucite do gola ovog mladića: helijasti će prosuditi da l' treba da bude kažnjen za prodaju zabranjene ribe, preodeven u ženu.

Sikofante, sažali se na mene i slušaj. Do ušiju sam zaljubljen u jednu devojkicu; nju čuva trgovac robljem sa Dugih zidova. Hoće da je proda za dvanaest mina a moj mi otac ne da pare. Tumarao sam po kući gde su me zatvorili ne bi li me sprečili da je vidim. Svaki čas će banuti na tržnicu sa prijateljicama i gazdom. Ovako sam se prerusio da bi govorio s njom te, da bih joj privukao pažnju, prodajem paklare.

Ako mi daš jednu minu, skleptaću i tebe i tvoju prijateljicu čim bude kupila ribu; odglumiću da vas oboje hapsim, tebe kao prodavca, nju kao kupca; potom, kad budete kod mene, možete se do jutra izrugivati pohlepnom trgovcu. Robovi, vratite ovoj ženi njevu odeću – jer, to je žena (zar ne vidite?), a ove paklare su lažne paklare – tako mi Herma, to su pogoleme sjajne jegulje (možete li da kažete drugačije?). Vрати se, bezobrazniče, za tvoju tezgu i pazi da ništa ne prodaš, još si mi sumnjiv. Evo devojkice; Afrodite mi, kako su joj gipka bedra; zarađiću jednu minu, a možda se, ako preplašim ovog momka, malo i omrsim.

Mim četvrti: Ugostiteljstvo

Krčmo što vrviš od stenica, pesnik izujedan do krvi te pozdravlja. Nije ovo hvala što si me sklonila od noći pokraj jednog mračnog puta; put je blatnjav kao onaj što vodi u Had – tvoje bedne postelje su rasklimatane, tvoje lampe dime; tvoje je ulje užeglo, tvoja je pogača plesnjiva i, od prošle jeseni, ima belih crvića u tvojim praznim orasima. Ali pesnik je zahvalan svinjarima koji su išli iz Megare u Atinu, čije mu je hrkanje ometalo san (tvoji pregradni zidovi, krčmo, tanani su) i zahvalan je takođe tvojim stenicama što su ga bodrile ujedajući ga po celom telu dok su napredovale u četama utegnute k'o vojska.

Jer on zažele, pošto sna nema, da na prozoru udahne malo bele mesečeve svetlosti i on ugleda trgovca robinjama kako udara na vrata, u gluvo doba noći. Trgovac je vikao: *Dete, dete!* Ali rob je hrkao ležeći potrbuške, a njegove prekrštene ruke začepile su mu uši. Tada se pesnik umota u jednu žutu halju, čija boja beše boja svadbenog vela; tu halju boje šafrana ostavila mu je jedna mlada igranica, onog jutra kada je utekla, odenuta u ogrtač drugog ljubavnika. Tako pesnik u obličju sluškinje otvori vrata, a trgovac robinjama uvede svoju brojnu grupu. Poslednja među devojkama imala je grudi čvrste kao dunje; vredela je najmanje dvadeset mina.

O, sluškinjo, reče ona, mnogo sam umorna, gde je moj krevet?

O, draga moja gospodarice, reče pesnik, tvoje su druge zauzele sve krevete u krčmi; preostao je samo krevet tvoje sluškinje; ako želiš da se ispružiš u njemu – izvoli.

Nesrećnik što je hranio sve ove mlade devojke osvetli pesnika svojom čkiljavom lampom; kako ugleda sluškinju, ni lepu ni negovanu, on se strovali nazad u krevet.

Krčmo, pesnik izujedan do krvi izražava ti zahvalnost. Žena koja je legla ove noći sa sluškinjom beše mekša od paperja, a njeno mirisno grlo beše kao zrela voćka. Ali sve će to ostati tajna, osim škripavog brbljanja tvog kreveta. Pesnik strahuje da prasići iz Megare ne odaju njegovu avanturu. O, vi koji ove stihove slušate, ako vam *koi, koi* prasića na atinskoj Agori pogrešno ispriповeda da je naš pesnik sklon jeftinim ljubavima, dodite u krčmu i vidite prijateljicu sa grudima tvrdim kao dunje koju je tu uzeo, izujedan od blagoslovenih stenica, jedne noći pune mesečine.

Mim peti: Bojene smokve

Ovu zdelu punu mleka ponudiću boginji mog smokvinog drveta. Svakoga jutra izliću sveže mleko i, ako se boginji mili, napuniću zdelu medom ili nerazblaženim vinom. Tako ću je častiti od proleća do jeseni; i ako oluja razbije zdelu, drugu ću kupiti kod grnčara, sve neka je glina skupa ove godine.

Zauzvrat, zamoliću malu boginju koja čuva smokvino drvo u mom vrtu da promeni boju smokava. One su bele, ukusne i slasne; ali Jola ih je sita. Sada ona želi smokve rumene i preklinje da budu još bolje.

Nije prirodno da smokvino drvo belih smokava dade rumene smokve u jesen. Ipak, Jola to želi. Ako sam bogobojažljiv spram božanstava u mom vrtu, ako sam im pleo venčice od ljubičica i izlivao zdele pune vina i mleka, ako sam za njih posipao mak u času kad sunce žeže po hrbatu mog zida međ' mnoštvom mušica koje

ispunjavaju vazduh noću, ako sam dostojan njihove naklonosti mojom bogobojažljivošću, učini da tvoje smokvino drvo, o boginjo, donese na svet rumene smokve.

Iako me ne slušaš neću prestati da te častim svežim livenicama. Ali biću prisiljen da ustajem u praskozorje, u doba branja voća, da lagano otvaram svaku novu smokvu i da je unutra bojim valjanim purpurom iz Tira.

Mim šesti: Ovenčana zdelu

Grnčar okrenu dance zdele čiju sam glinu mesio i izvijao od zlaćane gline; ja je ispunih voćem za božanstvo vrtova. Žalio se da joj je dance tanko i strahovao da lopovi ne provale zidove. Tokom noći, kradljive lasice zariše svoje njuške u voće i izjedoše ga do semenki. Nešto ih poplaši, četvrtog sata, i one podviše svoje repove, dlakave i crno-bele. U zoru, Afroditine se ptice načetiše na ružičastom obodu moje posude od gline, sve nakostrešivši mekano perje na vratu. Oko podneva, po jari, jedna mlada devojka sama pristupi božanstvu sa vencem od hijacinta. Smotri me kako stojim naslonjen na jednu bukvu, ali ne obrati na me pažnju; ovenčau zdelu ispražnjenu od voća. Neka se bog, tako lišen svojga cveta, ljuti, neka lasice izjedu moje voće, neka Afroditine ptice iskreću jedna prema drugoj svoje nežne glavice! Ovenčah glavu svežim hijacintom i do sledećeg podneva čekaću onu što ovenčava zdele.

Mim sedmi: Zakrabuljeni rob

O Manija, dođi i kazni ovog drznika dobrim bičem od kože iz Paflagonije. Kupila sam ga za deset mina od feni-

Marsel Švob za nekoliko srećnika

Inovativno i samosvojno, delo Marsela Švoba (1867-1905) u mnogo čemu je nagovestilo, možda i pre vremena, razvojne tendencije književnosti XX veka. Prožeto dubokim ličnim iskustvom života u književnosti – *Delo Marsela Švoba slika je njegovog duha*, pisao je njegov prvi biograf Pjer Šampion¹ – ono pulsira u graničnom području ogromne erudicije i slobodne fantazije. Njegove novele, glavna forma u kojoj se iskazivao kao pisac, kratki poetski fragmenti, premda zasnovane na širokom uvidu u književne izvore iz različitih tradicija i na različitim jezicima, donose faktičko-fantastičnu rekonstrukciju, ili bolje rečeno oživljavanje, prošlosti, klasične antike, srednjeg veka, XV i XVI veka, ali prevashodno putem probranog detalja, enigme, intrige i, što je možda najuočljivije, duboke impresije. Njegov tekst nije monumentalna arhitektonska formacija nego medaljon, ulomak mozaika ili oslikane posude, predmet koji je dugo počivao u uglu odaje; uzet u ruku i pomno osmotren postaje nit u složenom snopu iskustva i doživljaja. Švob, međutim, nije smeteni prašnjavi antikvar. Premda se može svrstati među one koji pišu *for a happy few* te nema vere u angažovanost književnosti i u to da se može stvoriti nešto zbilja novo, čovek je svog vremena, umetnik koji traga u

¹ *L'oeuvre de Marcel Schwob est a l'image de son esprit*; P. Champion, *Marcel Schwob et son temps*, Paris, 1927.

sebi, i čovek budućnosti¹ u isti mah. Pored drevnih književnosti, čije je motive obrađivao i sledio tragove i naznake, bio je pod velikim uticajem engleske književnosti: Šekspir, Vitman, De Kvinsi, Defo, Po, Meredith, Stiven-son; neke od njih je prevodio na francuski. Najvidljiviji uticaj je Stiven-sonov, sa kojim je vodio zanimljivu pre-pisku, i njegovih narativnih tehnika.

Rođen je u Šavilu kraj Pariza 1867, u francusko-je-vrejskoj porodici. Formalno obrazovanje okončava dok-toratom iz klasične filologije, studirajući neko vreme i kod čuvenog Ferdinanda de Sosira. Strasno se bavio fran-cuskim argoom i poezijom Fransoa Vijona i pružio vred-ne priloge. Glavna su mu dela zbirke novela *Dvostruko srce* (*Coeur double*, 1891), *Kralj sa zlatnom maskom* (*Le roi au masque d'or*, 1892), *Mimi* (*Mimes*, 1893), *Moneli-na knjiga* (*La livre de Monelle*, 1894), *Dečiji krstaški pohod* (*La croisade des enfants*, 1896), *Imaginarne biografije* (*Vies imaginaires*, 1896). Učestvujući u kulturnom živo-tu svoga doba radio je kao novinar, sarađivao u brojnim časopisima. Pisao je poeziju i vodio obimnu korespon-denciju. Tragom Stiven-sonovim odlazi u trope, tražeći olakšanje za svoju bolest; putovanje se nije okončalo ona-ko kako je želeo, a svoja putna iskustva izneo je u tekstu *Voyage á Samoa*. Bio je oženjen glumicom Margaritom Moreno koju je Stefan Mallarme svojevremeno nazvao *Svetom Muzom simbolizma*.

Pesmama u prozi *Mimi*, *Mimes*, koje se zasnivaju na realističnim, na granici naturalizma, mimijambima anti-čkog grčkog pesnika Heronde (III v.p.n.e; 1891. došlo je do ponovnog otkrića njegovog dela), Švob oživljava epo-hu Grčke antičkog doba na retko uverljiv i uzbudljiv na-čin. Stiven-son mu piše iz Vailime, 7. jula 1894: *Nikada nećete nadmašiti ovaj tekst*. Sličnim je postupkom rekon-

¹ *C'est un homme d'avenir*; P. Champion, op.cit.

struisana i oživljena epoha srednjeg veka u *Dečijem krstaškom pohodu*, *La Croisade des enfants*; pored poetske obrade tog, i pored postojanja savremenih izvora, teško pojmljivog događaja, zadire u problematiku detinjstva te odnosa deteta sa svetom. *Zvezda od drveta*, *L'étoile de bois*, nešto je duža novela. Može se reći da predstavlja nov Švobov pokušaj i prodor. U njoj se udaljava od sažetosti i kratkoće, govorljiviji je i detaljan u opisu, što inače nisu njegove osobenosti. Sama kratkoća njegovog fizičkog i književnog života onemogućila je dalji razvoj njegovih književnih tendencija. Njegovo najpoznatije delo svakako je *Monelina knjiga*, *Le Livre de Monelle*. Na prvi pogled opskurni tekst protkan je uticajem simbolizma, usamljen kod Švoba; i pored toga svrstavan je, što je stanoviti redukcionizam, u simbolistički pokret. Duboko proživljeni bol zbog smrti voljene osobe zamajac je vrtloga artizma u kojem Švob govori o svom bolu, svojoj samoći, svom iskustvu. Artistička evokacija žene i ženskog sa biografskim elementima sakrivenim u pripovesti čini se da tek treba da bude pročitana u pravom ključu. Kratke proze *Il Libro della mia memoria* poslednji je tekst koji je Marsel Švob objavio za života.

*Quod temptabam dicere versus erat: Šta god sam želeo da kažem, bilo je stih*¹. Navod iz Ovidija sasvim valjano se može primeniti na Švobovo delo, a u tom je pravcu govorio i pominjani Pjer Šampion. Inovativni pripovedač, jednom stranom duboko uronjen u književnu tradiciju a drugom učesnik u težnjama i pokretima sopstvenog doba, u isti je mah pesnik, muzičar i slikar, rečima. Slikarsko oko otkrivalo je i najsitniji detalj, a uho muzičara davalo je prepoznatljivi ritam tekstu. Sabrao je svoje snage i usmerio ih ka jednom cilju – *bien écrire*, dobro, valjano, pisati. Stoga se služi jasnim, jezgrovitim, znakovitim, skoro

¹ Ovidije, *Tristia*, IV, X 26.

klasičnim francuskim. Sva se snaga sabrala oko *le mot* – reči; neizmerna je njena silina u delu Marsela Švoba. Teodor de Vizeva proglasio ga je književnim uzorom budućnosti, Oskar Vajld mu posvećuje poemu *The Sfyx*, a Alfred Žari svog *Kralja Ibija*. Svoj dug Švobu priznali su mnogi – od Borhesa do Roberta Bolanja.

Dejan Acović

SADRŽAJ

Mimi	11
Dečiji krstaški pohod	41
Zvezda od drveta	61
Monelina knjiga	81
Dejan Acović: <i>Marsel Švob za nekoliko srećnika</i>	159